„DIE KNEG VAN JAHWE” IN DEUTEROJESAJA

deur

DR. J. P. OBERHOLZER

Jes. 42,1 ‘abdii

Ten spyte van die wydverbreide beskouing dat Jes. 42,1-4 nie van die outeur van die res van 40-55 afkomstig is nie, saam met die ander „knegliedere”, en die gangbare gebruik om die „liedere” op sigself te behandel en teenoor die profesie van Deuterokesaja te stel, word dit voorlopig die beste geag om dié gedeeltes as inherente dele van die konteks te behandel. Duhm het 42,1-4 afgeskei van die konteks omdat die „ruhige Sprache” die „Ebenmass der Stichen und Strophen” en die „Idee des Gottesknechts” wat dit vertoon, dit vanself afskei van die konteks, en omdat die uitsnyding daarvan geen breuk sou laat nie.¹⁾

Formeel en inhoudelik kan daar egter op minder subjektiewe gronde aangetoon word dat die selfstandigheid en onafhanklikheid van die konteks nie so vanselfsprekend is nie. Met die uitsondering van 42,1 en 52,13 dien hén of hinné nêrens in 40-55 as inleiding tot ’n stylsoort nie, wel egter as inleiding van ’n bepaalde onderdeel van ’n stylsoort. As ons uitgaan van die indeling van Begrich wat, met enkele uitsonderings, die mees oortuigende is van alle formele indelings, blyk dit dat hén of hinné aan die begin van ’n sin gewoonlik ’n bepaalde onderdeel van ’n stylsoort inlei: by die heilsorakel óf die uitspraak van Jahwe wat aan die hulpsoekende Sy ingrype betuig (43,19; 49,22; 54,11-16; 55,4) óf die sinne wat van die goddelike ingryping praat (49,12; 54,15; 55,5);²⁾ by die „Disputationswort” die stelling wat op die vrae aan die teenparty volg (40,15; 50,1,2) of die beslissende stelling waarmee afgesluit word (48,10); by die „Rede des Richters” die uitspraak of beslissing (42,24.29); by die klaaglied van die enkeling die afsluitende vertrouensuiting (50,9); by die spotlied die afsluitende stelling (47,14); by die trooswoord die afsluitende heilsorakel as Einzelmotif (51,22). Ook 50,11 wat deur Begrich saam met vs. 10 as oneg beskou word, maak die indruk van ’n afsluitende stelling te wees. Dieselfde geld van 44,11 wat duidelik die kenmerke vertoon van die stelling wat volg op die vraag aan die teenparty in die stryd-

¹⁾ B. Duhm, *Das Buch Jesaja*, 1892, p. 284.

²⁾ Vgl. J. Begrich, *Studien zu Deuterokesaja*, p. 16.18.

gesprek. In die twee gevalle waar hén wel aan die begin van 'n stylsoort verskyn (49,22; 51,22) word dit voorafgegaan deur die profetiese boodskappersformule.

Opvallend is dat 42,1-4 dusver nog nie met redelike eenstemmigheid tuisgebring kon word onder 'n bepaalde stylsoort nie. Begrich probeer nie om die stuk te tipeer nie.³⁾ Mowinckel tipeer die stuk as 'n profetiese roepingsorakel wat op sy beurt gemodelleer is op 'n koninklike roepingsorakel soos in Ps. 2 en 110, maar waarskynlik ten onregte, want hier word deurgaans van die kneg in die derde persoon gepraat terwyl in die betrokke psalms ook die direkte rede gebruik word.⁴⁾ Gressmann stel versigtig dat die lied die vorm van 'n orakel het, maar voeg by dat dit eintlik 'n belofte is wat nie direk aan die kneg gerig is nie, maar met betrekking tot hom uitgespreek word.⁵⁾ Daarmee is egter nog nie die stylsoort aangewys nie. Inderdaad is hierdie verse moeilik te tipeer, veral as uitgegaan word van die standpunt dat hier per se 'n onafhanklike stuk voorhande is, waarvan die uitsnyding geen leemte sal laat nie. Die moontlikheid moet dus oorweeg word of ons nie hier te doen het met die onderdeel van 'n stylsoort nie. Van die navolgende verse word die stuk formeel duidelik geskei deur die formule in vs. 5. Aan die boodskappersformule gaan egter soms die opdrag aan die bode vooraf, sodat 1-4 beskou sou kon word as die aanduiding⁶⁾ van die kneg waarvan die roeping en opdrag in 5-9 weergegee word. Dat hierdie verband wel bestaan, kan nouliks betwyfel word. Maar die verband met die voorgaande „Rede des Richters” (41,21-29) skyn formeel die beste te wees. Hoewel die redevoering reeds volledig voorkom met afsluitende uitsprake in 24,29 bestaan daar met die oog op die dubbele afsluiting van die heilsorakel 54,14-17 geen beswaar daarteen dat 41,1-4 beskou word as die eintlike afsluiting van die hele strydsgesprek nie, die finale beslissing in die geding met die afgode.

Neem ons aan dat ons in 41,21-42,4 te doen het met 'n formele eenheid wat ook inhoudelik 'n samehang van gedagtegang behoort te vertoon, is die gedagtegang as volg: Die geding gaan daaroor of die afgode is wat hulle voorgee om te wees. Die toets is dat hulle die „eerste dinge” en die „komende dinge” sal vertel en goed of kwaad sal doen, m.a.w. iets doen. Maar hulle is tot niks in staat nie en is daarom eksistensieloos. Daar-

³⁾ Begrich. *Studien*, p. 13.

⁴⁾ S. Mowinckel, *He That Cometh*, p. 189v.

⁵⁾ H. Gressmann, *Der Messias*, Göttingen 1929, p. 288.

⁶⁾ Vgl. C. Westermann, *Das Buch Jesaja*, Kap. 40-66, in ATD 1966, p. 78.

teenoor staan die handelinge van Jahwe; Hy het iemand opgewek wat onweerstaanbaar oor die volkerewêreld beweeg; Hy gee vir Sion-Jerusalem 'n vreugdebode; Hy dui Sy kneg aan — dié een wat onder Sy bevel staan en mišpāt na die nasies sal laat uitgaan. Veel hang daarvan af hoe mišpāt verstaan word. Begrich dink aan 'n juridiese agtergrond en wil vertaal met „oordeel” of „regsbeslissing” ⁷⁾ 'n Dergelike betekenis het die woord in 41,1; 49,4; 50,8; 54,17. In 40,27 is die betekenis „regsaanspraak”. In 40,14 het ons 'n ander geval: die parallellie tussen „pad van reg” en „weg van insig” met die begeleidende begrippe „beraad hou”, „tot insig bring”, „leer” en „te wete laat kom” bring ons hier op die terrein van die wysheid. Dieselfde is die geval in 51,4 waar ons die parallel tussen tōrā en mišpāt het. Op grond daarvan moet ons oorweeg watter betekenis mišpāt hier kan hê in 42,1.3.4. Opvallend is die ooreenkoms met 51,4 t.o.v. die parallel tōrā-mišpāt en ten opsigte van die uitdrukkings js' mišāt, sjm mišpāt (42,1.3.4) js' tōrā en rg' mišpāt (51,4). Maar beslissend is veral 40,14 in aansluiting by 40,13, waar gestel word dat die rūah van Jahwe nie gemeet kan word nie en dat Hy nie 'n raadsman het om Hom te onderrig nie. Dit word gestel met die oog op die tema van Sy onvergelykheid. Keer ons hiervandaan terug na die gedagtegang van 41,21-42,4, vind ons dat die onmag van die gode daarin bestaan dat hulle nie in staat is om die „eerste dinge” te verkondig nie en dat daar onder hulle geen raadgever is nie. Die verhouding tussen Jahwe en Sy kneg soos in 42,1-4 gestel, vorm derhalwe die teenstelling met die verhouding tussen die gode en hulle knegte, die nasies. Onder die afgode is daar niemand te vinde wat kan verkondig nie; teenoor die gode van die nasies (hulle here) stel Jahwe nou Sy kneg op wie Hy Sy Gees gelê het (Sy Gees wat nie uitgemeet kan word nie 40,13), en deur die Gees van Jahwe is die kneg in staat om mišpāt te laat uitgaan. Die nasies sal dus nie by hulle gode die kennis ontvang nie, maar hulle sal dit van Jahwe ontvang deur middel van Sy kneg. Die begrip mišpāt is dus ekwivalent van tōrā as die geopenbaarde wil van Jahwe, of soos Lindblom dit stel, „the sum-total of divine requirements”. ⁸⁾ Die vertaling „Wahrheit” of „right religion” ⁹⁾ kom my egter te algemeen voor. „Reg” bly nog die aangewese woord.

Daar is in 42,21-42,4 sprake van drie figure wat deur Jahwe

⁷⁾ Begrich. *Studien*, p. 162.

⁸⁾ J. Lindblom, *The Servant Songs in Deutero-Isaiah*, Lund 1951, p. 16.

⁹⁾ Vgl. H. W. Hertzberg, *Die Entwicklung des Begriffes mspt im Alten Testament*, in ZAW 40, 1922, p. 256-287. 41, 1923, p. 16-76; S. Mowinkel, a.w., p. 190; P. Volz, *Jesaja II*, Leipzig 1932, p. 149-153; G. Fohrer, *Das Buch Jesaja*, 3. Band, p. 49.

op die toneel gebring word, nl. dié een wat uit die noorde opgewek is (41,25), die vreugdebode vir Sion-Jerusalem (41,27) en die kneg wat die wil van Jahwe aan die nasies moet bekend maak (42,1). Oor die vraag of die vreugdebode en die kneg dieselfde is, kry ons hier nie antwoord nie. Wel is dit duidelik dat dié een wat uit die noorde opgewek is, 'n strydbare figuur is, terwyl die ander twee nie strydbaar is nie. Die vreugdebode het 'n boodskap vir Sion-Jerusalem en die kneg het die taak om die reg na die nasies te laat uitgaan.

Die profetiese roepingsorakel 5-9 is 'n formele eenheid. Twyfel kan slegs bestaan oor 8.9 wat deur sommige beskou word as latere toevoegsel.¹⁰⁾ Met die tema van die onvergelyklikheid van Jahwe en die verwysing na die „eerste dinge” en die „nuwe dinge” vorm hierdie verse egter die afsluiting van die groot geheel 41,21-42,9, 'n rede wat saamgestel is uit twee stylsoorte.¹¹⁾ Op die aanduiding van die kneg in 42,1-4 volg nou sy roeping en opdrag ten aansien van die voorgenome handeling van Jahwe teenoor sowel Sion-Jerusalem en die nasies, waaruit ons kan aflei dat die vreugdebode van 41,27 en die kneg dieselfde persoon is.¹²⁾

Oor die persoon van die kneg verneem ons niks. Sy verhouding tot Jahwe word aangedui met die woorde „My kneg”, „My uitverkorene”, „vashou”, „toegeneë wees”, „aan die hand gryp” . . . Buite Jes. 40-55 word Moses, Dawid en in die meervoud, die kinders van Jakob, die nakroos uit Jakob en die volk met die benaming *bāhîr* van Jahwe aangedui.¹³⁾ As parallel van 'ebed kom *bāhîr* voor in Ps. 89,4; 105,6; Jes. 65,9.15. Die twee psalms waarna verwys word, is òf kontemporêr òf ouer as Deuteropesaja. Jes. 65 kom uit 'n later tyd.¹⁴⁾ Die aanduiding van die kneg as uitverkorene vestig die aandag op sy unieke verhouding tot Jahwe en op sy unieke taak. „Vashou” en „toegeneë wees” staan in dieselfde verband. As handeling van Jahwe kom *tmk* elders voor in Jes. 41,10 waar Israel-Jakob die voorwerp is; Ps. 16,5 waar die lot van die psalmis, Ps. 41,13 en 63,9 waar die psalmis die voorwerp is. In Ps. 41,13 staan die term parallel aan „voor U aangestig stel” en in Ps. 63,9 aan „aankleef” (*dbk*). Die betekenis „vashou” in die sin van „in verhouding tot Jahwe

¹⁰⁾ Vgl. Fohrer, a.w., p. 12; C. R. North, *The Suffering Servant in Deutero-Isaiah*, p. 131v; V. de Leeuw, *De Ebed Jahweh Profetieën*, Assen 1956, p. 126.

¹¹⁾ Vgl. Westermann, a.w., p. 84.

¹²⁾ Vgl. A. Bentzen, *Jesaja II*, p. 29.

¹³⁾ 2 Sam. 21,6 lees *behar* i.p.v. *behîr*.

¹⁴⁾ Vgl. H. - J. Kraus, *Die Psalmen*, ad. loc.; G. Fohrer, a.w., p. 1.4

hou" laat blyk dat tmk volkome tuis is in die Heer-kneg terminologie. Van rsh is Dawid en Israel elders voorwerpe.¹⁵⁾ Ook nsr kom elders in die Heer-kneg verhouding voor (Deut. 32,10), met Jakob as voorwerp. Die parallel in gedagtegang tussen Deut. 32,10 en Jes. 42,6 is opvallend.

Oor die roeping en opdrag van die kneg verneem ons in 42,6 dat Jahwe hom geroep het in geregtigheid (qerá'tiká besédéq). Soos in die geval van ander knegte moet ons hier ook weer vasstel dat qr' sy plek het binne 'n reeds bestaande verhouding. Dit dui nie die aanvang van die verhouding tussen Jahwe en Sy kneg aan nie maar is die handeling waardeur Jahwe die kneg voor Hom stel met die oog op 'n opdrag. Oor die vertolking van besédéq heers daar uiteenlopende menings.¹⁶⁾ Die gedagte skyn te wees dat die roeping van die kneg voldoen aan die nor mwat deur sy verhouding tot Jahwe gestel word. Die gedagte kan egter ook wees dat deur die roeping voldoen word aan die gemeenskapstrou van Jahwe in die verhouding tot die volk, en dit word deur die volgende reël ondersteun. Die uitdrukking „aan die hand gryp" (vgl. 41,10.13) versterk die gedagte van die hegtheid van die verhouding tussen Jahwe en Sy kneg. Die kneg word tot sy taak geroep met die versekering dat hy dit mag uitvoer vanuit die standvastige verhouding tot Jahwe waarin hy staan. Die uitdrukking „aan die hand gryp" en „behoed" neem hier die plek in van „moenie vrees nie, Ek is by jou" in die heilsorakels. Met we-étténká word die aanstelling van die kneg in 'n bepaalde funksie aangedui.¹⁷⁾ Die funksie is dié van berit 'am en 'ór gôjim. In albei uitdrukkinge het ons te doen met die sg. Genetivus Objectivus¹⁸⁾ sodat vertaal moet word „'n verbond met die volk" en „'n lig vir die nasies". Die beskouing dat die kneg hier as bemiddelaar van die verbond en die lig gesien word¹⁹⁾ kan aanvaar word, maar met die kwalifikasie dat hy **in persoon** die verbond met die volk en die lig vir die nasies moet wees. Dit is die enigste gevolgtrekking waartoe ek kan kom na beskouing van analoë kon-

¹⁵⁾ Dawid, 2 Sam. 24,23, 1 Kron. 28,4; Israel Es. 20,40.41, 43,27, Ps. 44,4, 149,4.

¹⁶⁾ Vgl. North, *The Second Isaiah*, p. 38 („for a saving purpose"); Fohrer, *Das Buch Jesaja*. 3. Band, p. 50 („in Gnaden"); J. Skinner, *The Book of the Prophet Isaiah, Chapters XL - XLVI*, CBSC, Cambridge 1960, p. 32 („in accordance with a steadfast and consistent purpose").

¹⁷⁾ Vgl. Fohrer, a.w., p. 51; De Leeuw, a.w., p. 169.

¹⁸⁾ Vgl. GK²⁵ p. 402; A. Schulz, *Der Status constructus in der Geschichte der Exegese*, ZAW 13, 1936, p. 279-277 se voorstel om berit 'am as omgekeerde status cstr. te beskou kan met die oog op 'ór gôjim daarnaas moeilik aanvaar word.

¹⁹⁾ Vgl. North, *The Second Isaiah*, p. 122.

struksies met ntn 1e (vgl. Num. 5,21; Deut. 28,13; Jes. 42,24; Jer. 1,18, 24,9; Es. 5,14; Sef. 3,20.²⁰⁾ Hy sal sy bemiddelende funksie dus nie noodwendig sprekend uitvoer nie, maar as persoon wat in verhouding tot Jahwe staan en wie se lewenssituasie geleë is binne die verhouding tussen Jahwe en die volk en nasies. Hierdie funksie sal die kneg vervul deur die blindes se oë te open en die gevangenes te bevry, 'n handeling wat sowel die volk as die nasies omvat, aldus Fohrer: „Er soll sowohl die Deportierten aus ihrer babylonischen Gefangenschaft befreien und ihnen die Augen für Gott öffnen als auch die Heiden aus ihrer religiösen Blindheit und ihrem geistigen Kerken herausführen”.²¹⁾ In 42,1-4 is die funksie van die kneg dat hy die reg en openbaring na die nasies sal laat uitgaan. Dat bedoel word die wilsopenbaring van Jahwe volg uit 42,1 „Ek het My Gees op hom gegee”. Toegerus met die rūah van Jahwe, die bron van die godskennis (40,14), sal die kneg die openbaring van die wil van Jahwe aan die nasies laat toekom. Omdat dit die gees van Jahwe is, sal die mišpāt en tórā wat die kneg laat uitgaan Jahwe s'n wees.

In 42,2-4 word ook nog iets vermeld van die wyse waarop die kneg sy taak sal uitvoer, of liever die wyse waarop hy dit nie sal uitvoer nie. Hy sal nie skreeu of sy stem verhef of op straat laat hoor nie; hy sal nie 'n geknakte riet verbreek of 'n dowwe lamppit uitdoof nie; hy sal nie self verdof of geknak word nie totdat hy sy taak uitgevoer het.²²⁾ Positief word gestel dat hy die reg volgens waarheid sal laat uitgaan. Ten spyte van bewerings van die teendeel²³⁾, kan „skreeu” (s'q) nie anders beskou word as dat dit die roep van die kneg tot sy Heer aandui nie, en wel 'n roep vanuit 'n toestand van nood. Die term word nooit gebruik van die openbare uitroep van 'n boodskap nie, maar wel konsekwent in die sin van 'n klaagroep. Die ander twee terme (jiššá' en jašmiac qôlô) is vir wyer varklaring vatbaar; aangesien ons hier egter te doen het met drie parallele terme, behoort die laaste twee vertolk te word aan die hand van die eerste. Die kneg sal dus nie doen wat in sy toestand die normale ding is om te doen nie (vgl. Rig. 15, 18). Die beeldspraak van die geknakte riet word in 2 Kon. 18,21 (Jes. 36,6) gebruik vir die koning van Egipte as 'n onbetroubare steun. Die uit-

²⁰⁾ Vgl. P. Volz, *Jesaja II*, p. 155v.; J. D. Smart, *History and Theology in Second Isaiah*, p. 85v.; G. E. Wright, *Isaiah*, in *Layman's Bible Commentaries*, London 1964, p. 105v.; Westerman, a.w., p. 83.

²¹⁾ Fohrer, a.w., p. 52

²²⁾ Ek lees saam met BH e.a. jérôs (Nif.) i.p.v. jârûs (Qal).

²³⁾ Begrich, a.w., p. 163; Fohrer, a.w., p. 49; North, *The Second Isaiah*, p. 108; Skinner, a.w., p. 30.

drukking „dowwe lamppit” kom net hier voor. In Jes. 43,17 word „soos ’n lamppit geblus” parallel aan „uitwis” gebruik. Die bedoeling hier sal dus wees dat die kneg nie diegene sal vernietig wie se lewenslig byna uitgewis is nie. Die kneg self sal nie verdof of geknak word totdat hy die reg op die aarde gegrond het. Met hierdie laaste gedagte is die beskerming van die kneg in die uitvoering van sy taak uitgespreek, die „Ek is by jou” van die heilsorakelstyl.

Jes 49,3.6 cabdi, li cēbēd

Begrich tipeer 49,1-6 as danklied van ’n enkeling en word daarin deur Fohrer gevolg.²⁴⁾ Dit is egter net vs. 4 wat tot dié stylsoort kan behoort. Die inleidende oproep tot aandag en die daaropvolgende verwysing na die roeping van geboorte af en die toerusting van die spreker, herinner eerstens aan die woorde waarmee die eerste Elihu-rede (Job. 33,1-4) ingelei word — die inleiding van ’n strydgesprek van ’n wyse.²⁵⁾ Dieselfde oproep tot aandag en verwysing na oorsprong en toerusting vind ons in Spr. 8,22-36. ’n Soortgelyke geval, sonder die oproep tot aandag, het ons in Am. 7,14.15. Ons het hier te doen met ’n stylsoort waarin die spreker teenoor iemand anders in sy eie woorde die gesag van sy spreke aandui. Die uitgebreide roepingsberigte van Jesaja, Jeremia en Esegjël is van ander aard. Deur hierdie roepingsberigte word wel die gesag vir die profeet se spreke aandui, maar dit geskied nie soos in die geval van die wyses in die argument van ’n twisgesprek of soos in die geval van Amos as antwoord op ’n bevel om nie te profeteer nie. Daarom is die tipering „monoloog” of „profetiese konfessie” vir hierdie stuk te omvattend.²⁶⁾ Kaiser praat van ’n „Selbstrühmungshymne” en verwys na Ps. 2, 7vv.²⁷⁾ Inderdaad verwys die koning in Ps. 2,7vv na die gesagsgrond van sy koningskap, en hy doen dit teenoor die dreigende rebellie van die nasies en konings van die aarde. Om egter van ’n selfberoemingshymne te praat, lyk my nie korrek nie. Die gemeenskaplike in die uitsprake van Amos, Elihu, die wysheid en die koning is dat die aanspraak op gesag gestel word teenoor die verwerping daarvan deur die teenparty. Daarom kan ons eerder praat van ’n beroep op outoriteit of ’n gesagsaanspraak. Die feit

²⁴⁾ Begrich, *Studien*. p. 55v; Fohrer, a.w., p. 121.

²⁵⁾ Vgl. G. Fohrer, *Das Buch Hiob*, in KAT 1963, p. 455; A. Weiser, *Das Buch Hiob*, in ATD 1951, p. 220.

²⁶⁾ Bentzen, a.w., p. 80; Lindblom, a.w., p. 25; J. Muilenburg, *The Book of Isaiah, Chapters 40-66*, in *The Interpreter's Bible*, Vol. V, 1956, p. 565; Gressmann, a.w., p. 296.

²⁷⁾ O. Kaiser, *Der Königliche Knecht*, Göttingen 1959, p. 55.

dat hierdie stylvorm in die wysheid, sakrale koningskap en profesie aanwesig is, sluit 'n keuse vir of teen enige profetiese of koninklike of wysheidstrekke in die gestalte van die kneg uit. By Amos volg op die gesagsaanspraak 'n profetiese uitspraak, ingelui deur „Hoor dan nou die woord van Jahwe!” (Am. 7,16vv). By Elihu volg daarop die uitnodiging tot die twisgesprek en die argumente teen die bewering van Job (Job. 33,5vv). Op die gesagsaanspraak van die wysheid volg die oproep tot aandag en die wysheidspreuke (Spr. 8,32vv). Ook die koning van Ps. 2 laat op sy gesagsaanspraak 'n direkte spreke tot die opstandige konings volg, nl. 'n waarskuwing en vermaning (Ps. 2,10vv). Die gesagsaanspraak vorm dus elke keer die inleiding tot die daarop volgende spreke. In Jes. 61 gaan die gesagsaanspraak (1-3) oor in die aankondiging van die heilstoestand (4vv.).

Jes. 49,1-6 vertoon twee gesagsaansprake wat van mekaar geskei word deur 'n mededeling oor die spreker se reaksie op sy eerste opdrag en 'n vertrouensuiting (4). Vanaf vs. 7 volg dan, soos by Amos, die profetiese uitspraak, ingelei deur die boodskappersformule.

Die inleidende oproep tot aandag (1a) is gerig tot die nasies (die kuslande en volke van ver, vgl. 41,1). Ná die oproep verwys die spreker na sy roeping uit die moederskoot. Daarmee stel hy homself op een lyn met Jeremia (Jer. 1,5).²⁸⁾ Net soos in die geval van Jeremia bring die gebruik van min hier die verband tussen skepping en roeping na vore. Spreker dank nie net sy funksie nie maar ook sy eksistensie aan Jahwe. In vs. 2 volg dan die verwysing na sy toerusting: soos 'n skerp swaard wat wag om gebruik te word deur die hand in die skaduwee waarvan hy hang, en soos 'n uitgesoekte pyl in die koker op gebruik wag, so was die kneg se mond gereed vir die taak waartoe hy geroep is. Hy was 'n parate werktuig maar is in bewaring gehou en verberg. In 48,16, wat duidelik ook 'n gesagsaanspraak is (sodat 48,16-19 'n eenheid vorm), sê die spreker dat hy nie van die begin af in verborge gesprek het nie. Dit skyn vereers die teenoorgentelde uit te druk van wat ons hier het. Maar die vraag is of 48,16b nie as 'n vraagsin beskou moet word nie, soos die geval is in 2 Sam. 23,5; 2 Kon. 5,26 en Kl. 3,38.²⁹⁾ Indien dit as vraag gelees word, verval grotendeels ook enige rede tot uitsnyding van sekere dele van 48,16 soos sommige dit wil.³⁰⁾ Dan sal 48,16 lees:

²⁸⁾ Vgl. Fohrer, *Jesaja 3* Band, p. 121.

²⁹⁾ Vgl. GK²⁵ p. 148 S 150.

³⁰⁾ Vgl. North, *The Second Isaiah*, p. 181v.

Kom nader na My toe, luister hierna :
 Het ek nie van die begin af in verborge spreek,
 was ek nie daar van die tyd af dat dit was nie?
 En nou het Jahwe my gestuur, en Sy Gees.

Die ooreenkoms met 49,1-6 (oproep tot aandag, verwysing na herkoms en toerusting, en we'attâ) val onmiddellik op. Dieselfde geld die gedagte van die aanvanklike swye van 49,2 wat ooreenkom met die „in verborge spreek” van 48,16. Onwillekeurig dink mens ook aan Spr. 8,22v waar die gepersonifieerde wysheid verwys na haar herkoms „van die begin af” (méró's soos in 48,16) en haar dan in vs. 32 tot haar luisteraars wend met we'attâ soos in 48,16 en 49,5. Met die oog daarop kan gevra word of die element van swye in 49,2 enige gewig moet dra in die verklaring van die optrede van die kneg. Al die klem lê eintlik op die gedeelte wat ingelui word deur weattâ. Die verwysing na die swye wil sê: Jy het my tot nou toe nie gehoor nie, maar nou sal jy my hoor. In vs. 3 word die woorde van Jahwe wat aan die spreker die aard van sy roeping meegedeel het, aangehaal. Die formule cabdi-'attâ wat elders net in 41,9 44,21 voorkom, dui hier die aanvang van die berit-verhouding tussen Jahwe en Sy kneg aan. Daarmee is te vergelyk die benî 'attâ van Ps. 2, 7 asook die formules waarmee iemand homself tot 'n 'ébéd verklaar het (Gen. 44,9.16, 50,18.1, 1 Sam. 25.41, 2 Sam. 9.6, 2 Kon. 10.5, 16.7.³¹⁾

Die bystelling „Israel in wie Ek My heerlikheid sal toon” in vs. 3 is 'n uitbreiding op 'attâ.³²⁾ Daar is geen rede om „Israel” te skrap nie, veral nie nadat QIab aan die lig gekom het nie. Soos die teks tans staan, is die bedoeling dat die aangesprokene „Israel” is, in wie Jahwe Sy heerlikheid sal toon (p'r Hitp.) Hierdie woorde slaan natuurlik net soos die voorafgaande formule op die aanvang van die verhouding tussen Jahwe en die aangesprokene: hy was van die begin af kneg van Jahwe; hy was ook van die begin af „Israel”. Kan hierdie woorde nie ook so verstaan word dat die kneg deur Jahwe voor Hom gestel is — nie as beliggaming van die volk of 'n kern van die volk nie, maar wel as verteenwoordiger en plaasvervanger van die volk nie? Die kollektiewe verklaring strand op die formule struktuur van die hele Deuterojesaja. Die spreker is steeds Jahwe of die „profeet” (wat homself nooit profeet noem nie). Waar ander sprekers op die toneel gebring word geskied dit nooit sonder die

³¹⁾ Vgl. A. van Selms, Die Formule „Jy is my . . . Ek is jou”, in HTS 14, 1958, p. 130-139.

³²⁾ Vgl. North, The Second Isaiah, p. 187v.

aanduiding van die spreker nie. Daar is dus geen rede om aan iemand anders as die „profeet” te dink waar daar in die eerste persoon sonder aanduiding van die spreker gepraat word nie, behalwe natuurlik waar Jahwe (nog deur die profeet) aand die woord is. Alleen die (ongeregverdigde) uit-snyding van die passasies wat oor die kneg handel kan daartoe aanleiding gee. As ons in die benaming „Israel” vir die kneg sy aanstelling as plaasvervanger en representant vir Israel sien, met die opdrag dat hy moet wees wat Israel moes wees maar nie was nie, nl. dié een in wie die heerlikheid van Jahwe openbaar sou word, dan word vs. 4 ook duideliker, want dan kan ons dink aan ’n plaasvervanger op die patroon van Moses soos o.a. in Ex. 32,32.8, 33,14-16, Deut. 1,37, 3,26, 4,21 gestel. Die onmag van Israel om aan sy roeping te voldoen, is in die gedeelte wat aan 49,1-6 voorafgaan uitdruklik gestel (48,4.5.8.9.18). Terselfdertyd is egter die vaste voorneme van Jahwe gestel dat Hy ter wille van Homself Sy eer sal handhaaf (48,9-11). Die plaasvervanging van die kneg hou dan in dat hy soos Moses ook vir die ongehoorsaamheid en rebelsheid van die volk plaasvervangend voor Jahwe staan (vgl. Num. 11,11 „dat U die las van hierdie hele volk op my lê.) Na hierdie funksie verwys vs. 4. Die kneg kla oor die toestand waarin hy verval het as gevolg van sy opdrag om „Israel” te wees. Met die vertrouensuiting het hy egter die sekerheid van verlossing uit sy toestand uitgespreek.³³⁾

In 5.6 beroep die kneg hom op ’n verdere opdrag. Jahwe wat hom uit die moederskoot vir Hom tot ’n kneg geformeer het om die verstrooide Jakob-Israel terug te bring en die oorgeblewens weer tot ’n twaalfstamverband te herstel sodat die heerlikheid van Jahwe openbaar sou word, nie in die volk nie, maar in die kneg, het hom ’n nuwe opdrag gegee. Die vertrouensuiting in 5b is goed tuis waar dit staan — die nuwe opdrag is bevestiging daarvan dat hy gewig dra (kbd) in die oë van Jahwe en dat hy nie uit eie krag die opdrag sal uitvoer nie, sy God sal sy sterkte wees. Naas die taak wat hy aan Israel moet uitvoer, ontvang hy die bykomende taak om ’n lig vir die nasies te wees, met die oog daarop dat die heil van Jahwe tot die einde van die aarde sal strek. Dit is op grond van hierdie opdrag dat hy in vs. 7 die godspraak verkondig — ’n godspraak wat die nasies

³³⁾ Vgl. Westermann, a.w., p. 170, wat daarop wys dat daar ooreenkomste bestaan tussen die posisie hier en dié van die „Klage des Mittlers” by Moses, Elia en Jeremia. Oor die vertrouensuiting sê hy dat die woorde „reg” en „vergoeding” daarop dui dat die werk van die kneg wat nou skynbaar misluk het, deur Jahwe Self bevestig sal word.

as gehoor het, maar gerig is tot die volk in ballingskap (vgl. vs. 1.³⁴⁾ Die wending in die lot van die volk sal geskied ten aan-skoue van die konings en vorste van die aarde en dit sal hulle daartoe bring dat hulle sal opstaan en voor Jahwe sal neerbuig. Sy trou (né'émán) in Sy verkiesing van Israel sal die nasies so beïndruk dat hulle Hom sal eer.

In die heilsorakel (49,8-13) is weereens 'n opdrag aan die kneg (8.9a). Die vermelding dat Jahwe hom geantwoord het en gehelp het in die tyd van welbehae en op die dag van heil (8a), verwys na vs. 4. In 8b. 9a word die opdrag aan die kneg t.o.v. die volk herhaal. Met die versekering dat Jahwe hom sal be-waar, word hy aangestel in sy funksie, nl. om 'n verbond met die volk te wees. Dit hou in die herstel van die land en die aankondiging van die terugkeer van die ballinge.³⁵⁾

Jes. 50,10 cabdó

Oor die tipering van 4-9(11) bestaan daar geen eenstemmigheid nie. Begrich beskou 10.11 as oneg en beskryf 4-9 as klaag-lied van 'n enkeling.³⁶⁾ Fohrer praat versigtiger van „Stilformen des Klage- und Vertrauensliedes”. Gressman noem 4-9 'n mono-loog van die Ebed-Jahwe en 10 'n vermaning van Deuterokesaja, terwyl hy in vs. 11 'n jong voorstelling van die hel vind en die vers origins as onverstaanbaar beskou.³⁷⁾ Lindblom beskou 4-9 as 'n profetiese konfessie. Later kwalifiseer hy dit as 'n „auto-biographical symbolic narrative, evidently based on fact”, ter-wyl hy vs. 10.11 beskryf as „the application of the symbolic narrative to the life and experiences of Israel during the exile”. en die geheel as eenheid beskou.³⁸⁾ North beskou 10.11 as later toevoegsel, deur Deuterokesaja of 'n redakteur gekomponeer as 'n oorgang tussen 4-9 en 12vv.³⁹⁾ Kaiser volg Elliger in die tipe-ring van die geheel (4-11) as 'n profetiese vertrouenspsalm, met vs. 10 as die eintlike parenetiese doel — 'n vermaning in wysheidstyl, en vs. 11 'n herhaling van die vertrouensmotief.⁴⁰⁾ Bentzen neem ook 4-11 as 'n eenheid en praat van 'n klaagpsalm wat noue verband toon met Jeremia se konfessies. Hy beskou 10.11 as die orakel wat antwoord op die klaagebed.⁴¹⁾ Dit

³⁴⁾ Vgl. Fohrer. *Jesaja 3. Band*, p. 123.

³⁵⁾ Vir die egtheid van 8-13 sien Gressman, a.w., p. 300v. en Begrich, *Studien*, p. 138vv.

³⁶⁾ Begrich, *Studien*, p. 13.54.

³⁷⁾ Fohrer, *Jesaja 3. Band*, p. 137; Gressmann, a.w., p. 302.

³⁸⁾ Lindblom. *The Servant Songs*. p. 32vv.

³⁹⁾ North, *The Second Isaiah*, p. 202.

⁴⁰⁾ Kaiser. a.w., p. 68.

⁴¹⁾ Bentzen, a.w., p. 87vv.

lyk my die beste om 4-9 te beskou as 'n gesagsaanspraak soos bo aangetoon, met 10.11 as die uitspraak wat op die gesagsaanspraak volg. In die gesagsaanspraak is die vertrouensmotief volkome op sy plek (vgl. 49, 4b. 5b). So ook die verwysing na die lyding wat die opdrag aan die spreker meegebring het (vgl. 49,4). Die strydgesprekмотief hier in vers 8 kom ooreen met dié in die eerste Elihu-rede (Joh. 33,5).

Soos aangetoon, is die gesagsaanspraak tuis in 'n situasie waarin die spreker homself bevind teenoor 'n teenstander wat die gesag waarmee hy spreek, betwis; of wanneer die spreker rede het om aan te neem dat sy uitsprake nie sonder meer aanvaar sal word nie. Daarom is die strydgesprekмотief in vs. 8 volkome op sy plek. Die kneg, wat blykens 10b in 'n se'ól-toestand verkeer, bevind hom in die posisie dat sy woorde nie aanvaar word nie — waarskynlik op grond van sy uiterlike omstandighede. Diegene wat wel na hom luister, is die Jahwewresers (10a) en tot hulle rig hy die vermaning om op Jahwe te vertrou (10c) om hulle dus nie deur die kneg se uiterlike omstandighede tot wanhoop te laat bring nie. Die teenstanders van die kneg is diegene wat in 11a beskryf word as mense wat 'n vuur aansteek en met vuurpyle omgord is. Die beeld van vuur vir verdrukking of lyding kom voor in Ps. 39,4, 66,12, 80,17, en Spr. 16,27, 26,21 noem die deugniet en kwaadsprekers as aanstekers van vuur. Die gedagte dat die bewerkers van die verdrukking self daaraan onderwerp word, is ook geen vreemde nie (vgl. Spr. 26,27, Ps. 69,22vv). In vs. 11 wend die kneg hom dus teen diegene wat sy huidige toestand bewerk het, maar hy doen dit met 'n Godswoord wat die lyding op hulle laat terugkeer. Fohrer meen op grond van die „wandel in duisternisse” dat die kneg reeds dood is en dat iemand anders hier oor hom spreek. Gressman vind in 11 'n laat opvatting oor die doderyk, waarskynlik in die woorde lema'asébá tišbábûn („vir/met die oog op) die plek van pyn sal hulle gaan lê”). Die pynplek is wel aanduiding van die še'ól, net soos die „duisternisse”, maar dit dui nie noodwendig aan dat die natuurlike dood ingetree het nie. Soos in verskillende psalms is die bedoeling dat daar 'n doodstoestand ingetree het, 'n toestand waarin die lydende homself van God, en daarom ook van die lewe, afgesny weet sonder dat hy noodwendig dood hoef te wees.⁴²⁾

⁴²⁾ Vgl. C. Barth. *Die Erretung vom Tode in den individuellen Klage — und Dankliedern des Alten Testaments*, p. 93vv.; E. S. Mulder, *Die Teologie van die Jesaja-Apokalipse*, Groningen-Djakarta 1954, p. 96; J. P. Oberholzer, *Die Ou Testamentiese Getuienis aangaande die Nederdaling van Christus na die Hel*, in HTS 17, 1961-1962, p. 87.

Die kneg spreek die vermaning aan dié wat na hom luister en die dreigwoord teen sy teenstanders uit op grond van sy toerusting deur Jahwe, sy gehoorsaamheid aan sy roeping ten spyte van teenstand, en sy vertrouwe op Jahwe. Jahwe het sy tong toegerus om te spreek, sy oor om aan Hom gehoorsaam te wees (4.5a). Dit is uit gehoorsaamheid aan sy opdrag dat hy homself onderwerp het aan liggaamlike aantasting en vernedering (6). Jahwe help hom egter, sodat hy nie verneder is deur die vernedering nie. Die hulp en nabyheid van Jahwe wat die verhouding met Sy kneg sal handhaaf (sdq) rus hom toe vir die regstryd (7.8). Sy regsopponent is dié een wat hom in die regstryd as die skuldige wil uitwys (ršc — die enkelvoud is veroorsaak deur die retoriese styl). Die uitspraak oor die teenstanders (9) spreek oor hulle die šecôl-toestand uit (vgl. Job 13,28, Ps. 102,27, Jes. 51,8) net soos Jahwe dit gedoen het oor die afgode in 41,24.29. Die gedagte wat deur Fohrer uitgespreek is oor die teenstanders waarvan in 11 sprake is, dat hulle nl. miskien nie onder die nasies gesoek moet word nie, maar wel onder die ballinge, kan sekerlik aanvaar word. Die Jahwe-vresers wat bemoedig word in 10 kan moeilik as die hele volk beskou word. Die „vermoeide” ten behoeve van wie die kneg sy funksie moet uitoefen (4), slaan waarskynlik op die volk in ballingskap. Fohrer vergelyk tereg daarby Jes. 42,3 waar met die beelde van die geknakte riet en dowwe lamppit wat nie deur die kneg gebreek en uitgedoof sal word nie, dieselfde gedagte uitgespreek word. ⁴³⁾

Jes. 52,13 53,11 cabdi

Verklaarders stem oor die algemeen saam dat ons in die eerste en laaste strofes van hierdie „kneqlied” orakels het, woorde deur Jahwe uitgespreek oor Sy kneg. Oor die middestuk bestaan daar egter ’n verwarrende gebrek aan eenstemmigheid. Daar is gedink aan ’n verskeidenheid van stylsoorte: offerlied,⁴⁴⁾ liturgie by die jaarlikse troonbestygingsfees van Jahwe,⁴⁵⁾ danklied van ’n enkeling,⁴⁶⁾ „prophetic revelation in the form of a vision”,⁴⁷⁾ heilsorakel met motiewe van ’n danklied⁴⁸⁾ boetsalm wat tegelyk dodelied is, ⁴⁹⁾ „confessional la-

⁴³⁾ Fohrer. Jesaja, 3. Band, p. 138.

⁴⁴⁾ M. Haller. Die Kvres-Lieder Deuteriojesajas, in Eucharisterion I, Gottingen 1923, p. 261-277.

⁴⁵⁾ I. Engnell. The ‘Ebed Yahweh Songs and the Suffering Messiah in „Deutero-Isaiah”, in BJRL XXXI 1948, p. 54-93.

⁴⁶⁾ Begrich, Studien, p. 65; Fohrer, Jesaja 3. Band, p. 160v.

⁴⁷⁾ Lindblom, a.w., p. 46.

⁴⁸⁾ Kaiser, a.w., p. 88.

⁴⁹⁾ Gressmann, a.w., p. 305v.

ment", ⁵⁰⁾ klag en skuldbelydenis van 'n gemeenskap) ⁵¹⁾ aankondiging en berig, ⁵²⁾ dodelied, ⁵³⁾ ens.

Vir die bepaling van die stylvorm waarmee ons hier te doen het, moet ons uitgaan van die aanduiding van die kneg as 'n regverdige (saddiq) deur Jahwe (11). Uit die middestuk (53,1-10) blyk dat die kneg deur die sprekers gereken is as 'n skuldige, maar dat hulle nou tot 'n ander insig gekom het: sy uiterlike voorkoms en lotgevalle ten spyte, is hy onskuldig. Hy het al die tekens van 'n rášá' vertoon, maar hy is in werklikheid 'n saddiq! Hierdie gedagtes is tuis in 'n regstryd, meer bepaald aan die einde van 'n regstryd, wanneer die uitspraak gelewer word. Ons het reeds gevind dat die deur hén ingeluide aanduiding van die kneg deur Jahwe in 42,1-4 die afsluitende uitspraak van Jahwe in Sy strydsprek met die afgode was. Sou ons iets dergeliks kon vermoed van die deur hinné ingeluide verwysing na die funksie van die kneg hier? Daarteen kan ingebring word dat ons in die voorafgaande geen strydsprek het nie. Maar ons het hén of hinné ook aangetref by die heilsorakel as inleidende woord van die sinne wat van Gods ingryping of die gevolge van Sy ingryping praat. En in die verse wat aan 52,13 voorafgaan, het ons wel geen heilsorakel nie, maar ons het die himniese lied (52,7-10) wat die koms van die vreugdebode, die aankondiger van die volle deurbraak van die heil van Jahwe, as voldonge feit aan Sion-Jerusalem verkondig, en ons het die kort aanwysing (52,11.12) wat die volk oproep om die terugkeer te begin. Is dit te vergesog om die aankondiging dat die funksie van die kneg met sukses bekroon sal word, en die mededeling dat sy werklike funksie nou openbaar is, te sien as die afsluitende hoogtepunt van hierdie heilsaankondiging? Dit neem natuurlik nie weg dat 52,13-53,12 ook afsonderlik getipeer moet word nie, want in hierdie geval is die afsluitende uitspraak nie onderdeel van 'n stylsoort nie. Ons kan hoogstens sê dat ons in 52,13-53,12 'n uitgeboude vorm van die bevinding in 'n regstryd het.

Die agtergrond van die regstryd blyk uit die bevinding self: Jahwe spreek die bevinding uit en siteer die erkenning van perso dat die kneg hom in 'n se'ól-toestand bevind of bevind het. toon die vorm van die vergelyking waarmee die kortstondige voorspoed van die goddelose aangedui word (2.3 vgl. Job 8,11-19) en die uitdrukkings wat gewoonlik in die klaag- en danklied van

⁵⁰⁾ Muilenburg, a.w., p. 614.

⁵¹⁾ De Leeuw, a.w., p. 256.

⁵²⁾ Westermann, a.w., p. 207.

⁵³⁾ Mowinckel, a.w., p. 200; Bentzen, a.w., p. 100.

die enkeling aangetref word. In die knegpsalme is die situasie so dat die kneg hom in 'n še'öl-toestand bevind of bevind het. Kenmerkend van hierdie toestand is dat hy hom in geding met vyande bevind, wat hom beskuldig dat hy 'n misdaad gepleeg het en dus 'n rāšāc is. Soms berus die beskuldigings op sy uiterlike voorkoms en siekte. Hy is verlate van God en mens; sy verhouding tot Jahwe is afgesny want hy geld as 'n rāšāc, en sy toestand laat dié wat hom sien, weghardloop. Dit is 'n derglike toestand waarin die kneg hom hier bevind, maar hier blyk dit nie uit 'n klaag- of danklied nie, dit blyk uit die erkenning van die sprekers in 53,1-10. Wie is die sprekers? In die knegpsalme tref ons veral drie groepe rondom die klaer in die regstryd, nl. die klaers, die toeskouers en die mederegverdiges. Uitsluitel oor welke van hierdie partye hier as die sprekers gereken kan word, is moeilik te verkry. Dit lyk die eenvoudigste om die nasies en die konings (52,15) en die rabbīm (52,14) as die sprekers te beskou. Uit 52,14.15 sou ons dan kon aflei dat hulle die toeskouers is, diegene op wie die voorkoms en gesteldheid van die kneg indruk gemaak het (vgl. Ps. 31,12, 69,13, 109,25). Maar hulle hoef nie noodwendig bloot toeskouers te gewees het nie; die lydenstaat van die kneg is ook openbaar vaar diegene wat hom aangekla het d.w.s. die wat hom as rāšāc, beskou (vgl. Ps. 31,18. 19, 35,4.26, 86,17, 109,29, 119,78). Die aanklaers in die regstryd waarby die kneg van die Here in die psalms betrokke is, is die vyande. Die erkenning hier vermeld ook die rebelshede, skulde en dwaling van die sprekers. Nie die kneg was rāšāc nie, maar hulle was rešācīm. Dit sluit meteens die derde moontlikheid, dat die sprekers medesaddiqīm kan wees, uit. Alles in ag genome, moet ons konkludeer dat 53,1-10 'n erkenning van die aanklaers is. In hierdie rigting het reeds Gressmann en later Muilenburg en De Leeuw gedink, maar hulle het dit nodig geag om 'n plus by te voeg.⁵⁴⁾ Van 'n „dodelied” of „klag” vind ons hier nie spore nie.

In 52,13 neem Jahwe die Woord met die uitspraak in die regstryd oor Sy kneg. Hy kondig die verhoging van Sy kneg aan. Sy kneg sal „voorspoedig wees” (skl). Die woord beteken eintlik „sy taak met insig uitvoer en daarom sukses hê”, en is in die kneg-terminologie tuis. Die woord word gebruik van Israel (Deut. 29,8), Josua (Jos. 1,7.8), Dawid (1 Sam. 18,5.14.15), Salomo (1 Kon. 2,3) en Hiskia (2 Kon. 18,7). Die konnotasie is hier onmiddellik duidelik as ons die bystellende uitdrukkings

⁵⁴⁾ Gressmann se plus was die dodelied. Muilenburg en De Leeuw s'n die klag.

rwm,nš' en gbh in ag neem : teenoor die gedagte dat die kneg dwaas gehandel het en nie in sy voorgegewe roeping geslaag het nie, stel Jahwe dat hy wel met insig gehandel het en dat sy verhoging sal aantoon dat sy taak met sukses bekroon is.

In 52,14.15 volg dan 'n vergelyking, waarin die eerste deur kén ingeleide sin 'n tussensin vorm wat die rede vir die verstomming van die rabbīm aangee, en die tweede die nasin. Die eintlike vergelyking lees dus: soos rabbīm hulle oor jou verstom het . . so het hy baie nasies . . . Hieruit volg dat die rabbīm en die baie nasies nie dieselfde kan wees nie. In die klaag- en dankliedere verneem ons soms ook van die naamlose rabbīm. Die klaers hoor die skindertaal van rabbīm (Jer. 20,10, Ps. 31,4); roep om hulp oor die arm van rabbīm (Job 35,9); rabbīm staan teen hom op (Ps. 3,2), sê dat daar vir hom geen heil by God is nie (Ps. 3,3), veg teen hom (Ps. 56,3, 55,19). Van sy verlossing is rabbīm getuie (Ps. 40,4); hy is vir rabbīm soos 'n wonder (Ps. 71,7); hy prys Jahwe onder rabbīm (Ps. 109,30). Hoewel soms vertaal word met „grotes”, lyk die vertaling „baie” beter. Die „baie” kan dus op die vyande van die lydende slaan, of dit kan slaan op diegene wat deur sy verlossing tot vrees en vertroue op Jahwe gekom het (Ps. 40,4!), of dit kan slaan op diegene wat saam met die verlose die lof van Jahwe sing. Hier het ons bevind dat die rabbīm deel vorm van dié wat die erkenning uitspreek — die vyande of klaers van die kneg. Soos uit die erkenning self blyk, is die element van die ander insig waartoe die „baie” kom (Ps. 40,4) ook hier aanwesig.

Vir die gebruik van šmm om die verbasing van die „baie” uit te druk, het ons twee voorbeelde in die klaaglitteratuur, Job 17,8 en Ps. 40,16. By Job is dit die „opregtes” wat verbaas staan oor sy toestand en in Ps. 40 is dit die vyande van die psalmis wat deur hul beskaming verbaas staan.⁵⁵⁾ Die toestand wat die verbasing wek, is elders gewoonlik 'n deur God gewerkte toestand (vgl. Lev. 36,32, Jer. 18,16, 1 Kon. 9,8, 2 Kron. 7,21, Jer. 19,8, 49,17, 50,13, Es. 26,16, 27,35, 28,18, Job 17,8). Soos uit 53,4.6.9.10 blyk, is dit ook hier die geval.

Die stam šht, waarvan ons hier die substantief mišhāt as hap.leg vind, word in Jer. 15,6, Kl. 2,5.6.8 van Israel gebruik en in Jer. 11,19 van Jeremia. Kl. 4,8 beskryf die voorkoms van die Israeliete vorste : „Hulle voorkoms (tó'ár) was donkerder as

⁵⁵⁾ Vgl. ook N. Lohfink, *Enthielten die im Alten Testament Bezeugten Klageriten eine Phase des Schweigens?* in VT XII 1962, p. 260-277.

swartsel, hulle is nie herken op die strate nie; hulle vel kleef aan hulle gebeente, dit het droog geword soos hout". Met die gebruik van min word in 52,14b aangedui dat die kneg so misvormd (verwoes) was dat hy nie meer soos 'n mens gelyk het nie. Die selfde gedagte het ons in Kl. 4,8 waar die vorste nie herken is nie, en in Ps. 22,7 „Maar ek is 'n wurmn en geen man nie" (vgl. 15-18).

In 52-15 word 'n tweede groep wat verbaas is, op die toneel gebring. Hulle is gôjim rabbîm en die konings. Ons het hier te doen met 'n begripspaar (vgl. Jer. 25,14, 27,7, Ps. 135,10). InEs. 38,23, 39,27 het ons die gedagte dat die nasies tot die kennis van Jahwe sal kom deur Sy gerig oor Gog en die terugkeer van die volk. In Mig. 4,11 is baie nasies die vyande van Sion. Die beste toeligting op die gebruik van die begripspaar hier vind ons egter in die cammîm rabbîm//melâkim van Es. 32,9.10 (gerig tot Farao): „En Ek sal die hart van baie volke verontrus (kcs) as Ek jou verbreking onder die nasies bekendmaak na lande wat jy nie geken het nie. En Ek sal baie volke oor jou verstom laat staan (smm) en hulle konings sal gril oor jou van skrik as Ek My swaard voor hulle swaai; ja hulle sal elke oomblik sidder, elkeen vir sy lewe, op die dag van jou val".

Die woord jazzê' is uniek in 'n konteks soos hierdie. As moontlike vertalings is voorgestaan „besprinkel" (van Heb. nzh) en „laat opspring" (van Arab. nazâ); etlike voorstelle tot konjektur is ook gedoen.⁵⁶⁾ 'n Vertaling wat nie inpas by die tema van die konteks nie, is uitgesluit. Die vertaling „laat opspring" is daarom verkieslik — ook omdat daardeur geen verandering aan die konsonante of vokalisasie aangebring word nie. In die verbygaan merk ek net op dat ons hier te doen kan hê met die persiese woordstam jwz waarvan die substantief jwz' in die ryksaramees voorkom met die betekenis „opstand, rewolusie".⁵⁷⁾

Die uitdrukking qps pi kom nog voor in Ps. 107,42 en Job 5,16 (met die boosheid as subjek). Met die boosheid ('awlâ, 'ôlâ) word in albei gevalle bedoel die optrede van die vyande van die verdrukke. Hier moet dit dus beteken dat die baie nasies en die konings hulle beskuldiging teen die kneg sal staak. Ons kan dus in 14.15a 'n sekere ontwikkeling in gedagtegang konstateer: die ontsetting van die baie oor die voorkoms van die kneg word gevolg deur die staking van die regstryd teen hom. Daartussen

⁵⁶⁾ Vgl. North, *The Second Isaiah*, p. 228.

⁵⁷⁾ C. - F. Jean en J. Hoftijzer, *Dictionnaire des Inscriptions Sémitiques de L'Ouest*, Leiden 1965, s.v.

het jazzê sy plek — óf in die rigting van ontsetting óf in die rigting van swye.

Die rede vir die optrede van die vyande van die kneg word in 15b genoem : hulle het tot 'n totaal nuwe kennis gekom. Hierdie nuwe kennis word uitgedruk in hul eie woorde in 53,1-10. Die arm van Jahwe (53,1) is elders in Deuterokesaja instrument van verlossing (40,11, 51,5.9, 52,10). So ook in die Psalms (77,16, 79,11) en in die Eksodus-tradisie (Ex. 6,6, 15,16). Die onderliggende gedagte is dat die arm van Jahwe die vyande verslaan het en so die verlossing bewerk het (vgl. Jes. 40,10, 51,5). Die konstruksie met 'al is hap.leg. Dieselfde geld vir die ww. glh saam met /zerôa'. Na.v. Ex. 7.5, Jer. 1,25, 5,25 ens. sou ons hier kon vertaal „teen wie”, sodat die vraag sou impliseer dat die sprekers onder die verkeerde indruk was die arm van Jahwe teen die kneg ontbloot was (met die doel om hom te vernietig).

Met die vergelyking (53,2.3) gee die sprekers te kenne dat hulle die kneg beskou het as 'n rāšāc op grond van sy voorkoms en siekte. Die terme waarmee sy toestand beskrywe word, is almal bekend uit die klaag- en dankliteratuur (bzh Ps. 22,7, 119, 141, hdl. Ps. 39,5, mak'ôb Ps. 38,18, 69,27, Kl. 1,12,18, holí Jer. 10,19, hšb Ps. 44,23, 88,5). Die enkele wat nie direk in dié literatuur aangewys kan word nie, het in elk geval parallelle situasies daar (vgl. Job 19,13-19, 30,10).

Die hoofdeel van die erkenning (4-6) word ingelei deur 'ákén, om daarmee die teenstelling tussen die sprekers se oorspronklike opvatting en die bevinding waartoe hulle nou gekom het, te beklemtoon. Die nuwe kennis waarop 52,15, 53,1 gesinspeel het, word nou gestel : die lyding van die kneg is nie die gevolg van sy eie sonde nie, maar van die sprekers s'n. Hulle is eintlik die rešá'im, maar die kneg is as rāšāc behandel in hulle plek! Die motief van die onskuld van die lydende is uit die klaaglitteratuur bekend (Ps. 5,7, 17,26, 59,4.5, Job 23,10-12). Die plaasvervangende lyde waarvan hier sprake is, het egter geen parallel in die Ou Testament nie. Die wegneem van sonde is elders uitsluitlik die taak van Jahwe (Ps. 25,18, 32,1-5, 85,3). Die kneg voer dus die taak van Jahwe uit. In hierdie opsig het die funksie van die kneg 'n parallel in dié van Moses, wat die werk van Jahwe aan Sy volk uitvoer deur hulle te laat optrek uit Egipte. Dit is ook

⁵⁸⁾ Vgl. die vertalings van Fohrer (Duhm. Gerßmann. Kaiser, Westermann): „Aus Haft und Urteil ward er abgeführt”; De Leeuw: „Door geweldadige rechtspraak werd hij weggerukt”; North: „After arrest and sentence he was led away”; Mowinckel: „From protection and right(s) he was taken away”.

in die gestalte van Moses wat ons 'n gedagte aantref wat neig in die rigting van plaasvervangende lyde, nl. wanneer hy plaasvervangend vir die sonde van die volk wil intree (Ex. 32,32) en wanneer Jahwe toornig op hom is om hulle ontwil (Deut. 1,37).

In 7-9 word die lyde van die kneg en die wyse waarop hy sy taak uitgevoer het met voortgaande verbasing deur die sprekers gestel. Hy is verdruk en neergedruk (7). Vir ngš vgl. 1 Sam. 13,16 en Jes. 3,5. Vir cnh Ps. 716,10, 119,67.107. Maar onder dit alles het hy hom gedra soos'n lam wat op die punt staan om geslag te word en soos 'n skaap wat sonder protes geskeer word: hy het sy mond nie oopgemaak nie. Van 'n dergelike swye in lyding verneem ons in Ps. 38,14.15, 39,2.3.10. Daar is die swye egter verbonde aan die vertrouwe op verlossing deur Jahwe. Dit kan hier ook die geval wees. Met die oog op die ló' jiscaq van 42,2 sou ons egter ook kon dink aan 'n onderwerping aan lyding sonder om die klaaggroep van 'n kneg tot sy Heer te laat hoor.

Oor die vertaling van vs. 8 bestaan daar uiteenlopende opvattinge, , veral wat betref die eerste deel.⁵⁹⁾ My weergawe „wie is neergeboë” ontstaan deur die lesing van š in plaas van š in ješōhēah (van die stam šhh of šjh vgl. Ps. 107,39), 'n lesing wat sover ek weet nog nie oorweeg is nie. Duidelik is dat hier die doodstoestand van die kneg beskrywe word. Hy is „weggeneem” (vgl. Ps. 31,14, Spr. 24,11), „neergeboë” (vgl. Jes. 5,15, Ps. 35,14, 38,7, 44,26, 42,6, Kl. 3,20), en „afgesny uit die land van die lewendes” (vgl. Jer. 11,19, Ps. 88,6, Kl. 3,54, Ps. 27,13, 52,7, 116,9, 142,6). Die plaag was syne (vgl. Ps. 38,12, 39,11). En dit het geskied op grond van die rebelshede van sy volk.⁶⁰⁾ In vs. 9 word hierdie gedagtes voortgesit. Op die dood volg die graf (Ps. 88,6.12). Ons vind in die klaaglitteratuur naas qéber ook nog še'ól en al sy parallelle (bôr, šahat, máwét, tahtijjôt ens.) wat aangewend word om die še'ól-toestand te beskrywe, d.i. die toestand waarin die lydende homself afgesny weet van Jahwe. In besonder Ps. 22 en 88 beskryf hierdie toestand op aangrypende wyse. Die doderyk is die eintlike tuiste van die rešā'cīm (Ps. 9,18, 31,18, 94,13, Job. 3.17).⁶⁰⁾ Dit is ook die gedagte hier: die kneg is as rāsā' gereken en daarom is sy graf by die rešā'cīm. Op grond van Job 27,13-23, Ps. 37, 35, 36, 49,17-21 moet ons die parallel van „skuldiges”, nl. „ryke”, hier as volkome op sy plek beskou. Vs. 9 sluit net soos vs. 8 af met 'n verwysing daarna dat die kneg nie in werklikheid 'n skuldige

⁵⁹⁾ Ek lees ammó saam met Q1a.

⁶⁰⁾ Vgl. Oberholzer, a.w., p. 88; H. J. Kraus, *Psalmen I*, p. 4; L. Köhler, *Theologie des Alten Testaments*³, p. 161.

was nie : hy het nie hāmās gedoen nie en daar was nie mirmā in sy mond nie. Geweld en bedrog tipeer in die klaagliteratuur die optrede van die vyande (Ps. 25,19, 35,11-20, 36,4), d.i. die werklike rešācim.

In vs. 10 word uitdruklik verklaar dat wat die kneg ervaar het, op die wil van Jahwe berus. Sy verbrysing en siekte is deur Jahwe bewerk. Hy het die kneg 'n skuldoffer gemaak. Die gebruik van 'āsām hier is moeilik te verklaar. As die outeur die Asaselffiguur van Lev. 16 in gedagte gehad het, sou ons die woord hattā't verwag het. Of as hier aan die sonde van die onwetendheid gedink is (Lev. 5,17v), sou die sprekers slegs heidene gewees het. Die bedoeling is in elk geval duidelik : die plaasvervangende lyde van die kneg is 'n skuldoffer vir die sonde van die sprekers. En daardeur is die kneg instrument vir die suksesvolle deurvoering (slh) van die wil (hēfēs) van Jahwe. Die gedagte dat die wil van Jahwe voldoen sal word ten spyte van die skynbaar hopelose situasie, spreek Deuterocesaja ook in 55,10.11 uit : „Soos die reën en die sneeu uit die hemel neerdaal en daarheen nie terugkeer nie maar die aarde bevochtig en maak dat dit voortbring en uitspruit en saad gee aan die saaiers en brood aan die eter; so sal My woord wees wat uit My mond uitgaan : dit sal nie leeg na My terugkeer nie maar doen wat My behaag (hps) en voorspoedig wees (slh) in alles waartoe Ek dit stuur”. Op hierdie taak van die kneg gaan 11.12 by herhaling in. Hy die regverdige (saddiq) sal die baie regverdige maak (sdq) en hulle skuld dra. Fohrer wys daarop dat hier van meer as plaasvervangende intrede (soos in die geval van die profete) sprake is : „Die neue Deutung des Knechtsleidens weist ausserdem die Vorstellung von Tausch und Übertragung auf Der Knecht hat die Sünden, die Strafgründe, die Schuldleiden und Krankheiten der anderen übernommen, und diese übernehmen umgekehrt seine Schuld und Strafflosigkeit, das Heil”.⁶¹⁾ Dit doen hy deur sy „moeitevolle diens” ('amal nafšo), deur homself prys te gee aan die dood en deur saam met die rebellerendes gereken te word.

In die „vertrouensuiting” waarmee die erkenning afsluit (10) word; saam met die baie en magtiges buit verdeel (vgl. Ps. 119, dae sal verleng (vgl. Ps.69,37, 102,29, 91,16). Daarby sluit die uitspraak van Jahwe in 11.12 aan : hy sal lig sien en versadig word; saam met die baie en magtiges buit verdeel (vgl. Ps. 119, 162, Spr. 16,19). Met hierdie uitdrukkings, wat ons ook elders

⁶¹⁾ Fohrer, Jesaja 3. Band, p. 164.

aantref in verband met die verlossing uit lyding en die herstel van die verhouding tussen Jahwe en die lydende, word teruggegryp op die begin van die uitspraak waarin die verhoging van die kneg aangekondig word.

Oor die vraag of hier sprake is van die werklike dood van 'n persoon (7-9) en van sy opstanding uit die dood (10-12), kan daar alleen geredeneer word as ons van die standpunt uitgaan dat ons hier te doen het met 'n historiese berig.⁶²⁾ En daarteen pleit nie alleen die vorm van 52,13 - 53,12 nie, maar die vorm van die hele Deuterokesaja. Die aankondiging dat die werk van die kneg met sukses bekroon sal word is 'n element in die **verkondiging** van die verlossing van Israel wat gepaard gaan met universele heil. Die kneg sal suksesvol wees (škl) en daardeur sal die wil van Jahwe deurgesit word (slh). Die uitspraak oor die kneg waarin die erkenning van sy teenstanders opgeneem is, vorm die hoogtepunt van die verkondiging dat Jahwe die Onvergelyklike en Enige, Sy eer aan geen ander gee nie (48,11), dat Sy heil en geregtigheid ewig bestendig is (51,6.8), en dat alle vlees, al die nasies, al die eindes van die aarde Sy eer en heil sal sien (40,5, 52,10), dat voor Hom sal buig elke knie en elke tong by Hom sal sweer (45,23). Sy onvergelykheid bestaan juis daarin dat Hy sy wil deurvoer (46,10). En vir die deurvoering van hierdie wil gebruik Hy Kores (44,28, 48,14) en Sy kneg (53,10). Maar Kores is die instrument wat die uiterlike voorwaardes vir die verlossing van Israel moet bewerk, nl. die val van Babel. Die kneg daarenteen moet die innerlike gronde vir die toestand waarin die volk hom bevind, wegneem. Hy moet hulle sonde dra (53,4-6.8.12). Hy moet doen wat die kneg Jakob-Israel nie kon doen nie (42,19.20). Dit is Jahwe se wil dat die tora groot gemaak en verheerlik moet word (42,21), sodat daardeur die sedāqā gehandhaaf sal word. En dit is die taak van die kneg, die saddiq wat baie regverdige moet maak (sdq). Dat die verlossing van die volk en die val van Babel aangekondig word as voldonge feit, volg uit die perfektum van heilstoese-ging. Daarom is die openbaring van die werklike taak van die kneg en die bekroning daarvan met sukses nog 'n verkondigings-element — 'n toekomstige gebeurde.

Jes. 44,2F 'abdo

Op grond van die parallel mal'ākāw verkies baie om hier

⁶²⁾ Vgl. Mowinckel, a.w., p. 200 n.3 en Bentzen, a.w., p. 100: „Digtet har profetiens karakter. Det er ikke tilbageskuende i den forstand, at det skildrer tjierenens lidelse, dod og begravdse som virkeligt firtidige begivenheder”.

die meervoud 'abádaw te lees.⁶³⁾ Die korrektheid van hierdie konjektuur is egter deur sowel QIa as QIb tot 'n minimum gereduseer. Albei lees 'bdw, en die moontlikheid dat die defektiewe skryfwyse so konsekwent gehandhaaf sal word naas die vol skryfwyse ml'k'w (by QIb fragmentaries ml' oorgelewer), is skraal. Saam met North verkies ek dus om die massoretiese punktuasie te volg.⁶⁴⁾

Formeel het ons hier te doen met 'n disputasie in die partisiumpiumstyl van die himne.⁶⁵⁾ Gesien die teenstelling met die heidense orakelpraktyke en die parallellie met „Sy boodskappers” moet ons in „Sy kneg” 'n profetiese figuur sien, nl. die aankondiger van die herstel van Jerusalem en Juda deur die optrede van Kores. Die „boodskappers” kan verwys na ander aankondigers van die herstel, nl. vroeëre profete, maar die sin „en die raad van Sy boodskappers volbring” kan ook gewoonweg 'n algemene stelling wees wat wil sê dat Jahwe altyd die woord wat namens Hom gespreek is volbring, en dit lyk hier die waarskynlikste. Dit neem natuurlik nie weg dat hierdie woorde gespreek word vanuit die vervulling van die Godswoord soos deur vroeëre profete aangekondig nie.

Die kneg waarvan hier sprake is in Jes. 42,1, 44,26, 49,3.6, 50,10, 52,13, 53,11 word nie by die naam genoem nie. Daarin kom sy gestalte ooreen met die kneg wat in die psalms sy klag tot Jahwe laat opklim, of vir sy verlossing dank. Dat die kneg in die psalms nie geïdentifiseer word nie, het sy grond daarin dat die psalmis van homself praat. Daarom tref ons in die psalmis óf die perifrasede vir die eerste persoon óf die perifrasede vir die derde persoon aan. Kan ons daaruit enige gevolgtrekkings maak vir die verklaring van die posisie by Deuterojesaja? Hier word 'abdi, li 'ébéd en 'abdô gebruik. Dit lê in die aard van die profetiese styl dat Jahwe Self deur die profeet se verkondiging aan die woord gestel word. Waar daar dus van die profeet self sprake is in die Jahwe-woord, sal noodwendig 'abdi gebruik word. So 'n geval het ons reeds aangetref by Jesaja (20,3). Ons het ook reeds opgemerk dat in Jes. 40-55 ander sprekers as Jahwe en die profeet steeds aangedui word. Dit is alleen 'n weiering om hierdie hoofstukke as profetiese literatuur te beskou wat daartoe kan lei dat dit as drama getipeer word om so die vryheid te

⁶³⁾ HB⁴; Westermann, a.w., p. 124; Fohrer, a.w., p. 80; A. van der Flier. *Jesaja II*, in TU 1926, p. 39, e.a.

⁶⁴⁾ North, *The Second Isaiah*, p. 144.

⁶⁵⁾ Vgl. Begrich, a.w., p. 52; Fohrer, a.w., p. 81.

laat vir die willekeur van die verklaarder.⁶⁶⁾ Weliswaar noem Deuterokesaja homself nie 'n profeet nie en word hy nêrens in sy werk as 'n profeet by name aangedui nie, maar so is dit ook met Hosea en Miga. Daarteenoor kan gestel word dat by Hosea en Miga daar volop uitdrukkings te vinde is wat hulle wel as profete tipeer. Die styl van Deuterokesaja is egter in dié opsig anders as die van ander profeteboeke dat hy veel meer gebruik maak van stylvorme wat oorspronklik nie spesifiek profeties is nie, in so 'n mate selfs dat sy werk die indruk van 'n komposisie maak. Dit lê nie op die terrein van hierdie studie om in besonderhede op sy werk in te gaan nie, maar in soverre ons daarvan kon kennis neem, het dit geblyk dat hierdie „komposisie” weldeurdag met 'n spesifieke verkondigingsdoel deurgevoer is en dat Jes. 40-55 'n hegte eenheid is. Dit geld ook van die perikope wat ons op die oomblik onder behandeling het. Hierdie kneg wat nie by die naam genoem word nie, is die „profeet” self. Dat hy nie soos in die geval van Kesaja by die naam genoem word nie, hang saam met die aard van sy hele boek.

Oor die persoon van die kneg verneem ons min. Hy is 'n saddiq (53,11) wat in 'n gemeenskapsverhouding tot Jahwe staan. Jahwe het hom vir Hom tot 'n kneg geformeer uit die moederskoot (49,5).

Al die klem in die gestalte van die kneg lê op sy funksie. Hy is die bāhîr van Jahwe wat Sy welgevalle geniet (rsh), van waarde is in Sy oë (kbd) en uit die moederskoot geroep is (42,1, 49,5.1. Hierdie roeping het geskied besédêq (42,6). Daarmee word uitgedruk dat die kneg se funksie op die terrein van die gemeenskapstrou van Jahwe teenoor Sy volk lê. Ook van Kores word gesê dat hy deur Jahwe opgewek is besédêq (45,13). Deuterokesaja gebruik die begrip sedâqâ//sédêq dikwels, en gewoonlik as aanduiding van die regte verhouding tussen Jahwe en Sy volk.⁶⁷⁾ Die taak van die kneg word uitgedruk deur die begrippe „verbond met die volk” (42,6, 49,8) en „lig van die nasies” (42,6, 49,6). Daarmee word die taak van die kneg nie bloot aan sy spreke verbind nie, maar ook aan sy persoon. Hy is die verbond met die volk en die lig vir die nasies. As verbond met die volk is die taak van die kneg om Jakob-Israel na Jahwe terug te

⁶⁶⁾ Soos J. Morgenstern. *The Suffering Servant — A New Solution*, in VT XI 1961, p. 292-320.406-431. en *Two Additional notes to „The Suffering Servant — A New Solution”*, in VT XII 1963, p. 321-332: „A drama . . . patterned unmistakably after the classic Greek drama, with a succession of speakers and also with a chorus after the Greek pattern. each occupying the stage in turn, and with an exceedingly effective time-sequence manifest in the unfolding drama” (VT XI p. 292).

⁶⁷⁾ Vgl. G. von Rad, *Theologie des Alten Testaments*, Band II, p. 279.

bring (§wb Pol. 49,5), sy stamme en in-bewaring-gehoudes weer te vestig (qwm Hif.) en terug te bring (§wb Hif. 49,6). Dat hy hierdie taak enersyds sprekend moet uitvoer, blyk uit sy taak as vreugdebode (41,27, 52,7). Hy moet teenoor Sion die verbonds-formule namens Jahwe uitspreek (51,16) om so die verhouding tussen Jahwe en Sion-Jerusalem te herstel. As lig vir die nasies is die taak van die kneg om die reg en tora van Jahwe na die nasies te laat uitgaan (42,1.33.4). Hy moet dus die geopenbaarde wil van Jahwe aan die nasies bekend maak. Sowel teenoor die volk as teenoor die nasies voer die kneg die werk van Jahwe uit. Dit is Jahwe wat die volk as herder sal lei (40,11, 49,10,, 52,12) die blindes op pad sal laat gaan (42,16), die saad van Jakob-Israel sal versamel (43,5.6), die ruïnes weer sal oprig (qwm Phil. 44,26), die volk toeroep : „Keer terug (§wb) na My want Ek het jou gelos!” (44,22). Dit is Jahwe van Wie tora sal uitgaan en Sy mišpāt te ruste sal bring as ’n lig vir die nasies, Wie se sédéq naby is, op Wie die kuslande wag (51,4.5).

Die kneg is dus die gevolmatigde van Jahwe wat Sy werk aan Israel en die nasies uitvoer. Die Gees van Jahwe is op hom (42,1). Daardeur is hy in staat om die geopenbaarde wil van Jahwe na die nasies te laat uitgaan. Vir sy taak was die kneg goed toegerus; sy mond was soos ’n skerp swaard (49,2), sy tong paraat vir die verkwikking van die vermoeide (50,4), sy oor soos dié van ’n leerling (50,4). Jahwe hou hom vas (42,1), gryp hom aan die hand en behoed hom (42,6, is sy sterkte (49,5) en help hom (49,8, 50,7).

Die funksie van die kneg is die oorsaak van sy se’ôl-toestand. As berit ‘am moes hy dié bestendige verhouding tussen Jahwe en Sy volk wees. Hy moes voor Jahwe staan as Israel in wie Hy Sy heerlikheid sal toon (49,3). En dit was juis hierdie taak wat aanvanklik tevergeefs en sonder gevolg voorgekom het (49,4). In sy gehoorsaamheid aan sy Heer het hy hom bevind teenoor slanners, mense wat sy baard uitpluk, vernedering en spuug (50,6). Hulle het hom as skuldige beskou (ršc Hif. 50,9). en hy was in duisternisse sonder lig (50,10). Uit 53,1-11 blyk dat die vyandskap teenoor hom daarop berus het dat hy beskou is as ’n skuldige op grond van sy voorkoms en siekte. Die še’ôl-toestand wek die indruk dat hy in sy funksie misluk, want juis diegene aan wie hy sy funksies moes uitvoer, is sy vyande.

Die aankondiging dat hy in sy funksie sal slaag gaan gepaard met die erkenning van sy werklike taak deur sy vyande. Hy herstel naamlik die verhouding tussen die volk en Jahwe en bring die nasies in verhouding tot Jahwe deur in sy persoon die

skuldoffer te wees en die sonde van sy volk te dra. Deurdat hy berit 'am is, is hy 'ôr gôjim. Sy plaasvervangende lyde vir die sonde van die volk herstel hulle sedâqâ (53,11) en dit bring ook die baie nasies en die konings tot die erkenning van sy taak.

Die profeet deur wie se verkonding sy eie taak ten opsigte van die volk en die nasies so geopenbaar is, verdwyn as persoon heeltemal agter die taak wat hom opgelê is. Hy is kneg van Jahwe en stel teenoor die vyandskap wat sy taak op hom laat neerkom, sy vertrouwe op Jahwe (49,4.5, 50,7-9). Net so gevaarlik as wat dit is om uit die verkondiging van sy dood as skuldoffer af te lei dat die profeet op dié stadium reeds gestorwe en begrawe was, net so gevaarlik is dit om 'n historiese verloop van gebeurtenisse af te lei uit die opeenvolging van die verskillende knegliedere, as sou toenemende teenstand teen sy optrede uiteindelik tot sy dood gelei het. Sou ons byvoorbeeld kon praat van 'n historiese verloop tussen 40,5 en 55,11? Soos die verlossing uit die ballingskap aangekondig word as op hande, so word die taak van die kneg aangekondig as een waarvan die sukses sal blyk.

Kan ons uit die ander knegfigure in die Ou Testament iets leer wat kan bydra tot 'n beter begrip van die knegfiguur in Deuterojesaja?

Wat sy funksie betref vertoon die kneg ooreenkoms met figure soos Moses, Samuel en die profete. Sy funksie kan nie bloot as dié van 'n profeet geïnterpreteer word nie, ten minste nie as ons die funksie van die profeet bloot as 'n spreekfunksie opvat nie. Dit is egter duidelik dat die profeet dikwels met sy hele persoon betrokke was by sy funksie en dat hy in sy persoon 'n illustrasie was van die boodskap wat hy oorgedra het. Die taak van die kneg teenoor die volk kom veral ooreen met dié van Moses, teenoor die nasies met dié van 'n profeet. By Moses en Samuel was die verskillende ampsbenaminge nie voldoende om hulle funksie te beskryf nie, en het die benaming 'ébéd juis voorsien in hierdie behoefte. Was daar 'n beter term om die funksie van die knegfiguur in Deuterojesaja te beskryf? Sy posisie tussen Jahwe en die volk, en tussen Jahwe en die nasies, as gevolgmatigde van Jahwe wat Sy werk aan Israel en die nasies uitvoer en as die middelaar wat die verhouding tussen Jahwe en die volk herstel en die nasies in verhouding tot Jahwe bring, vra na 'n omvattender term as „profeet”. Daarom is hy 'ébéd, die kneg van Jahwe wat Sy wil uitvoer en plaasvervangend voor Hom staan. Dit is juis sy funksie as 'ébéd wat hom in die še'ôl-

toestand dompel. Ook daarin vertoon sy figuur ooreenkoms met dié van ander knegfigure. Wat uniek is in hierdie knegfiguur, is sy plaasvervangende lyde. Daarvoor is daar vergelykbare elemente by die profete en Moses, maar nie by benadering soos dit hier uitgedruk word nie. Hier het ons een van die aanwysings vir die interpretasie van hierdie knegfiguur. As 'n eeuelange oorlewering oor Moses dit net so ver kon bring dat hy die toorn van Jahwe om die volk se ontwil gedra het, hoe moet ons dit verstaan dat hierdie kneg aangedui word as 'n persoon wat vir die skulde en rebelshede van ander deurboor en verbrysel word as hy 'n kontemporêre historiese figuur is? Of as die profeet homself in gedagte het?

Die antwoord op hierdie vrae kry ons as ons die funksie van die kneg verder in oënskou neem. Sy funksie is naamlik nie beperk tot die verhouding tussen Jahwe en die volk nie maar is ook geleë in die verhouding tussen Jahwe en die nasies. En dit is duidelik dat Deuteriojesaja hom op eskatologiese terrein beweeg in sy uitsprake oor die heil aan die nasies. Geld dieselfde nie ook van die taak van die kneg teenoor Israel nie? Word sy taak slegs gesien as die terugbring van die volk uit die ballingskap of is sy taak eintlik om die verhouding tussen Jahwe en Sy volk te herstel? Dit is tog eintlik die gedagte wanneer hy Jakob-Israel na Jahwe moet terugbring, die stamme van Jakob moet oprig en teenoor Sion die verbondsformule moet uitspreek. Daarom is hy die verbond met die volk. En wanneer hy deur sy gemeenskapsverhouding met Jahwe (da'at) die baie regverdig maak deur hulle skuld te dra, wat doen hy dan anders as om die rede vir die verbreking van die verhouding tussen Jahwe en volk weg te neem en so die verhouding te herstel? Nee, ons staan met hierdie knegfiguur in 'n eskatologiese verwagting, die verwagting van dit berit šālôm waarin die gebroke verhouding geheel sal wees. Dit is met hierdie verwagting wat die toekomstgerigtheid van die Ou Testament afsluit, as ons Jes. 66 beskou as afkomstig uit die tyd kort voor afsluiting van die profetiese kanon. Die knegprofeet wat sy eie rol as kneg van Jahwe in die „knegliedere” in sulke terme beskryf, is geen egoïstiese maniak nie. Hy is bloot die kneg wat in gehoorsaamheid aan die opdrag wat hy ontvang het, sy taak wil volvoer, teen alle teenstand in. Sy kennis van die handeling van Jahwe met Sy volk van die vroegste tye af lewer aan hom die vorme waarin hy die verlossing aankondig. Soos die aartsvaders voor Jahwe verkeer het as representante van die volk wat Hy vir Homself in aansyn sou roep, soos Moses se funksie geleë was in die aanvang van 'n

totaal nuwe bedeling vir die godsvolk, soos Samuel op die grens gestaan het tussen die oue en die nuwe, so staan hierdie kneg voor Jahwe as die representant van die volk in die daeraad van 'n nuwe bedeling. En in hierdie nuwe bedeling moet die verwagtinge van die verlede tot vervulling kom en die beloftes van Jahwe werklikheid word. Sy verkondiging van die enigheid en onvergelyklikheid van Jahwe op die wyse waarop hy dit doen, dring as vanself tot sy funksie soos hy dit aandui. Was Jeremia 'n „misguided, self-opiniated dreamer” ⁶⁸⁾ toe hy as deel van sy opdrag verkondig het : „Kyk, Ek stel jou vandag aan oor die nasies en oor die koninkryke om uit te ruk en om te gooi en te vernietig en te verwoes, om te bou en te plant” (Jêr. 1,10), of „Want, kyk, Ek maak jou vandag tot 'n versterkte stad en 'n ysterpilaar en kopermure teen die hele land : teen die konings van Juda, teen sy vorste, teen sy priesters en teen die volk van die land” (Jer. 1,18)? Die knegprofeet Deuterojesaja het die geskiedenis van die handeling van Jahwe met Sy volk so verstaan dat die afsluitende handeling op hande was. En hy het hierdie afsluitende handeling verkondig as 'n skrilte teenstelling met die werklikhede van sy tyd. Die Woord van Jahwe sal slaag in sy sending (Jes. 55,10.11) en so sal die funksie van die kneg slaag teen alle teenstand in. Vanuit hierdie versekering getuig die kneg oor sy funksie, wat te doen het met die finale herstel van die verhouding tussen Jahwe en Sy volk en met die nasies se kennis en diens van Jahwe. Hy eindig sy verkondiging met 'n vertrouensuiting. Die verlossing het nog nie gekom nie, maar dit staan vas. En sy funksie strek sig uit ook oor die verlossing wat hy verwag. Daarom is die kneg soos hy hier gesien word, tegelyk toekomsfiguur. Hy is die kneg van die eskatologiese verwagting.

⁶⁸⁾ H. H. Rowley, *The Servant of the Lord and Other Essays on the Old Testament*, p. 12.